

oplevelser er også æstetiske, men æstetiske behøver ikke - og er det langt fra gennemgående - kunstneriske. Æstetiske oplevelser har/gør vi hele tiden, f.eks. kommer vi ind i en stue og finder ubehag ved, at billederne hænger skævt. Eller vi finder behag ved et nyudsprunget bøgetræ. "Den æstetiske oplevelse er ifølge min mening netop en oplevelse af kvaliteter eller strukturer, som ikke henviser til noget andet. Den kunstneriske oplevelse kan derimod i mange tilfælde vise ud over sig selv" (s. 46). Hvad Favrholt her angiver som en kunstnerisk oplevelse, der viser ud over sig selv, korresponderer mægtig godt med, hvad Adorno kalder for kunstværkets selvtranscendens. Lige som i øvrigt Favrholt påpeger af, at et kunstværk først realiseres i oplevelsen af det, svarer til f.eks. Adornos refleksioner om kunstværkets Schein. (Behandles i essay 4 om kunstværkets ontologiske status). I det hele taget er ganske mange af Favrholt's pointer standardgods i den spekulative æstetik, som han nærmest kun har hån tilovers for.

I essay 5 om læreprocesser og kunstnerisk dømmekraft tages der fat på en interessant analyse af, hvad det i almindelighed eller generelt vil sige at lære noget, og hvad der specielt er på bane i den kunstoplevende/bedømmende læreproces. I forbindelse hermed udfoldes en argumentation imod relativismen i forhold til kunstbedømmelse. Kunstbedømmelse er ikke nogen eksakt videnskab, men den er heller ikke vilkårlig.

Bogen slutter med et essay om, hvad musik er. Det ender med føl-

gende: "Hvis man f.eks. tager noget så kort og overskueligt som Bachs *Air* fra orkestersuiten i D-dur, så vil den klart toppe ved en parametervurdering. Men hvorfor den er så uendelig smuk - ja, det kan jeg overhovedet ikke forklare. Jeg har ej heller fundet nogen forklaring i al den litteratur om kunst og filosofi, som jeg har læst" (s. 210). En smuk afslutning, som måske bedre end så meget andet vidner om, at Favrholt i sin egen selvforståelse ikke er den bastante Al- og Besserwisser, som man igennem omtale af hans bog, kunne få indtryk af.

Hans-Jørgen Schanz

Forfatterens genfærd

Slavoj Zizek, *The Ticklish Subject – The Absent Centre of Political Ontology*, Verso, London og New York 1999, 409 sider, \$27 (hardback).

Det er efterhånden nogle år siden, forfatteren fulgte i guds fodspor og afgik ved døden i et berømt essay af Roland Barthes. Imidlertid fremkalder den afdøde stadig yderst ambivalente reaktioner hos de mange pårørende: hvorledes er tekster forbundet med den levede erfaring, hvis det ikke går gennem forfatteren? hvilken politisk betydning har litteratur, hvis teksterne ikke længere er kausalforbundet med et stemmeberettiget subjekt? hvorledes opstår den komplicerede betydningsdannelse i moderne litteratur, hvis det litterære værk ikke længere er en æstetisk bearbejdet gengivelse af biografi-

ske omstændigheder? Disse og mange andre spørgsmål vælder frem i det tomrum, som 'forfatterens død' har efterladt.

I bogen *The Ticklish Subject* har den slovenske filosof og kulturanalytiker Slavoj Žižek udfoldet en detaljeret symptomallæsning af de pårørendes forskellige reaktionsmønstre. Žižek fremhæver, at de moderne kulturvidenskaber på trods af indbyrdes forskelle og direkte modsætninger i forbløffende grad står sammen om at uddrive det cartesianske *cogito*. På trods af den velforvarede grav har man stadig travlt med at mane det døde subjekt i jorden - som handlede det om at forsvare sig mod et genfærd, som handlede det om at gentage og gennemspille et traumatisk hændelsesforløb. Žižeks bog om sporene eller effekterne af det cartesianske *cogito* i de moderne kulturvidenskaber er udformet som en analyse af eftervirkningerne af en traumatisk mangel.

Idet Žižek beskriver konturerne af en generel anti-subjektivisme inden for moderne humanistiske teori-dannelser, udvælger han enkelte eksemplariske teoribygninger for en nærmere undersøgelse: Martin Heidegger og tysk idealisme, Alain Badiou og fransk politisk tænkning, Judith Butler og anglo-amerikansk multikulturalisme. I sin konfrontation med disse forskellige positioner og deres læsestrategier forsøger Žižek en ambitiøs genoplivning af det cartesianske subjekt. "Pointen er naturligvis ikke at vende tilbage til det *cogito* som i forklædning har domineret moderne tænkning (det selvtransparente tænkende subjekt), men at bringe

dets glemte vrang, den overvældende og ubekræftede kerne i *cogitoet* som er alt andet end det pacificerende billede af et transparent Selv, frem i lyset."

Imidlertid er Žižeks pointe ikke blot, at flere af de aktuelle humanistiske strømninger trods indbyrdes uoverensstemmelser står sammen om en generel anti-subjektivisme, men at disse forskellige teoretiske positioner faktisk har brug for subjektet som fjendebillede. Ved at fremstille det cartesianske *cogito* som den store stygge uly, der hindrer adgangen til det begærede objekt - en kultur befriet for metafysik, en postmarxistisk socialisme, en kønsneutral diskurs -, bliver det samtidig muligt at opretholde og forstærke illusionen om en direkte adgang til det sublime objekt for vores begær. Fastholdelsen af en sammenbidt anti-subjektivisme analyserer Žižek således som opretholdelsen af et ideologisk fantasme: ved at portrættere *cogito* som en magthaverisk forbryder, der berøver os muligheden for at opnå det sublime objekt for vores begær, bliver vi ofre for illusionen om en mulig adgang, der blot er blevet hindret eller spærret. Den centrale pointe hos Žižek er her, at adgangen til det sublime begærsubjekt ikke blot er spærret men reelt umulig.

Man kunne spørge, hvorfor sådanne ideologiske forklaringsmodeller er så lokkende og forførende. På dette spørgsmål svarer Žižek uden tøven, at ideologiernes tiltrækningskraft udspringer af et fantasme om den absolutte begærstilfredsstillelse: ideologierne frister med lovninng om en komplet tilfredsstillelse af vores begær

(cf. *The Sublime Object of Ideology*). Imidlertid er det ideologiske fantasme et symptom på en forudgående mangel – eller symptom på et ubearbejdet forhold til en sådan mangel -, som af Žizek kaldes 'traumatisk'. Denne bemærkelsesværdige analyse af sammenhængen mellem det ideologiske fantasme og en forudgående traumatisk mangel vil - blandt meget andet naturligvis - kunne illuminere de teoretiske såvel som praktiske eftervirkninger af 'forfatterens død'. Et af de brændende spørgsmål er således, hvorledes Žizeks analyser af subjektets genfærd kan udmøntes i en reflekteret biografisk tekstforståelse: på hvilke betingelser er det muligt at undgå det selvtransparente subjekt (dvs. en ureflekteret tiltro til forfatterens udsagn om sit eget værk) såvel som den ideologiske fristelse (dvs. en ideologisk motiveret afstandtagen fra enhver forfatterorienteret læsestrategi) i forsøget på at formulere en tekstforståelse, der kan medtænke den biografiske dimension? Omend Žizek ikke direkte beskæftiger sig med disse spørgsmål, men først og fremmest er optaget af at formulere en politisk filosofi på grundlag af hegeliansk dialektik og lacaniansk psykoanalyse, så er hans overvejelser yderst påtrængende for en teoretisk refleksion over diskrete subjektivitetsformer, sådan som det eksempelvis kommer til udtryk hos Maurice Blanchot. I denne sammenhæng er noget af det eneste, man eventuelt kunne savne hos Žizek, en mere affirmativ bestemmelse af forholdet mellem subjektet og den traumatiske værensmangel. Mens Žizek på overlegen vis analyserer det ideologi-

ske fantasme som den ubevidste til-dækning og gentagelse af en traumatisk begivenhed, så forbliver det stadig en opgave at affirmere erfaringen af mangel eller intethed. Det er eventuelt denne affirmation af intet, som litteraturen ikke blot tematiserer eller gengiver men simpelthen *er*.

Kim Su Rasmussen

Karl Marx

Francis Wheen, *Karl Marx - et liv*, oversat fra engelsk af Anita Bay Bundegaard og Christian Bundegaard, Rosinante, København 2001, 445 sider, 369 kr.

Karl Marx var generelt ikke imponeret over sine samtidiges skrivelser og tænkning. Der var dog undtagelser, og Darwin var en af dem: "Darwins bog er meget væsentlig, og jeg kan bruge den som det naturvidenskabelige grundlag for klassekampen og gennem historien", skrev Marx således begejstret til Lassalle i 1860, da han havde læst *Om arternes oprindelse*. Senere flirtede han godt nok med Pierre Trémaux og ideen om, at evolutionen var styret af geologiske og kemiske forandringer i jorden. Men det var kun et par uger. Marx vendte hurtigt tilbage til Darwin og forblev en stor beundrer af ham resten af livet.

Marx ville således have været glad og stolt over den tale, som Engels holdt over ham ved hans begravelse på Highgate kirkegården i London 17. marts 1883. Her sagde Engels nemlig blandt andet, at "Ligesom Darwin